

УДҚ 347.921.43

**ЖАҒАНДЫҚ ПАНДЕМИЯНЫҢ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ НОТАРИУС:
ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ЖӘНЕ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕ.
ЖАҒА«ЦИФРЛЫҚ» МӘСЕЛЕЛЕР**

Молдатай Нурай Талғатқызы

nuraigilies@mail.ru

Жабагина Анель Мейрамовна

anekek@bk.ru

Л.Н Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің заң факультетінің студенттері,
Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Ғылыми жетекші – Р.А. Абильдинова

Кеңінен белең алған пандемия бүкіл әлемнің әрбір саласы үшін ауыр сынаққа айналды. Осыған қарамастан, азаматтық құқықтық айналым бір орында тұрған жоқ, соның салдарынан азаматтар мен кәсіпкерлерде шұғыл құқықтық мәселелер туындады.

Нотариат институты дәстүрлі түрде азаматтық-құқықтық қатынастардың заңдылығын, тұрақтылығын және сенімділігін қамтамасыз ететін реттеуші ретінде қызмет етеді. Сондықтан азаматтық айналымның қалыпты жұмыс істеуі үшін нотариустың қатысуы міндетті болып келеді.

Азаматтық-құқықтық айналым тоқталып қалса да, оның өзінде азаматтардың нотариусқа шұғыл жүгіну қажеттілігі сақталады. Сондықтан нотариустың қатысуы, әр түрлі көлемде болса да, азаматтық айналымның кез-келген қарқынында, кез-келген жағдайда қажет.

Сонымен қатар, нотариус мемлекет атынан жариялы-құқықтық функцияны орындай отырып, азаматтарды білікті заңгерлік көмекпен қамтамасыз етеді. Оны алу құқығы адамның негізгі және ажыратылмайтын конституциялық құқығы болып табылады және пандемиямен күресу кезінде барлық Конституциялық кепілдіктер арасындағы құқықтық тепе-теңдікті сақтанылуы қажет.

Бүгін бүкіл әлем дайын емес жағдайға тап болды. Құқықтық реттеу және тексерілген шешімдер болмаған жағдайда әрбір кәсіби қоғамдастық өкілдерінен азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуге, сонымен бірге COVID-19 пандемиясының және барлық мемлекеттерді қамтыған ауқымды қаржы дағдарысының теріс салдарын барынша азайтуға мүмкіндік беретін тиісті шараларды тез арада қабылдау және дереу қабылдау талап етіледі.

COVID-19 пандемиясы әлемдік қоғамдастық үшін жаңа сын-тегеуріндерді тудырды және азаматтық айналымның "цифрлық"кеңістікке қарқынды ауысуының катализаторына айналды. Бүгінгі таңда әлем сарапшылар инфекцияның таралуының қашан төмендейтінін және әлемдік экономикаға қандай зиян келтіретінін нақты болжай алмайды. Сондықтан әлемдік қауымдастықтар қазіргі жағдайға бейімделе бастады.

23 жыл ішінде Қазақстанның Республикасының нотариаты құқыққорғау институты ретіндегі ұлттық моделі халықтың қалың жіктерінің мүдделерін, заңның үстемдігін және нотариустардың халықаралық стандарттарын ескере отырып дамыды. Бүгінгі күні Қазақстанның Республикасының нотариусы конституциялық құндылықтар мен кепілдіктердің едәуір кең спектрін ұсынады. Сонымен қатар, заң көмегін көрсетуде, азаматтардың құқықтық қауіпсіздігін қамтамасыз етуде, сондай-ақ шарттық қатынастардың тараптары арасындағы даулардың алдын алуда маңызды рөл атқарады.

2020 жылғы 8 наурызда Республикалық нотариаттық палатаның басқарма мүшелерінің қашықтан отырысы өтті. Аумақтық нотариаттық палаталар төрағаларының кезектен тыс отырысы елдегі төтенше жағдай мен карантин кезеңінде нотариустардың қызметі мәселелеріне арналды.

Коронавирустық пандемия жағдайында Басқарма мүшелері келесі шешімдерді қабылдады:

Бірінші:

- өз қызметін тоқтатқан нотариустарды (олар ТНП-ға берген өтініштер негізінде) ағымдағы жылғы 01-30 сәуір аралығында РНП-ға мүшелік жарналарды төлеуден босатсын.;
- аумақтық нотариаттық палаталарға ағымдағы жылдың 01 сәуіріне дейінгі мерзімде РНП-ға өз қызметін тоқтатқан нотариустардың тізімі орталықтандырылған түрде жіберілсін.;
- өз қызметін тоқтатқан нотариустарға БНАЖ-ды аумақтық нотариаттық палаталардың жеке кабинеттері арқылы ажырату.

Екінші:

- мүшелік жарналарды төлеуден ішінара босатылсын (2400 теңге мөлшерінде.) а. ж. 01-30 сәуір аралығында нотариаттық қызметті жүзеге асыратын нотариустардың РНП-на.;
- нотариаттық қызметті жүзеге асыратын нотариустар мүшелік жарналарды аударады (3600 тг.) Жарғыда көзделген мерзімде ТНП төлейтін РНП-ға жібереді.

Үшінші:

- РНП жұмыс жоспарында көзделген іс-шараларды (спартакиада, конференциялар) келесі жылға ауыстыру;
- семинарлар, дөңгелек үстелдер, біліктілікті арттыру курстарын онлайн режимінде өткізу, бұл ретте тыңдаушылар санын арттыру, сондай-ақ бірқатар лекцияларды бейнежазба форматында жариялау;
- балл санын азайтуға қатысты мәселе (нотариустардың біліктілігін арттыру бойынша) ескерусіз қалдырылсын.

Төртінші:

- салық преференциялары, РНП (шығыс үшін хат. 2020 жылғы 24 наурыздағы № 1-6/402) ҚР Әділет министрлігіне өтініш жолдады;

- жеке практикамен айналысатын адамдар (нотариустар) әлеуметтік төлем алуға құқығы бар субъектілер болып табылатынын Республика нотариустарының назарына жеткізсін.

Бесінші: РНП барлық ТНП-ге кеңес береді:

- қызметкерлердің 70% жалақысын сақтай отырып, қашықтан (қашықтықтан) жұмыс режиміне ауыстыру;
- санитарлық-дезинфекциялық режимді сақтай отырып, нотариустардың жұмыс режимін шектеу (нотариаттық қызметті тоқтата тұруға дейін);
- 55 жастан асқан нотариустардың қызметін шектеу;
- Нұр-Сұлтан және Алматы қалаларының нотариаттық палаталары өз сайттарында жауапты адамдар мен телефон нөмірлерін көрсете отырып, телефон байланысы арқылы нотариаттық іс-әрекеттер бойынша құқықтық консультациялар өткізу туралы ақпарат орналастырсын.

Қазіргі жағдайда бұл ұсыныстар мәжбүрлі шара болып табылады және уақытша сипатқа ие.

Қазіргі уақытта Қазақстан нотариаты цифрландырудың жаңа толқынын бастан кешуде деп айтуға болады. Нақ осы 2021 жыл Президент 2021 жылғы 15 ақпанда қол қойған

"Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне нотариат мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы" заң шеңберінде бірқатар жаңалықтарды енгізу кезеңі болады. Республикалық нотариаттық палатаның төрайымы Жанәбілова Әсел Болатқазықызының айтуынша заң нотариат саласындағы заңнаманы жетілдіру, және жеке және заңды тұлғалардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғаудың құқықтық жүйесін қамтамасыз ету мақсатында Парламент депутаттарының бастамасы бойынша әзірленді. Заң өз негізінде нотариат жұмысындағы цифрлық технологияларға арналған. Атап айтқанда, заңның негізгі жаңалықтарына - электрондық нотариат элементтерін кеңінен енгізу, сондай-ақ 2022 жылғы қаңтардан бастап нотариат куәландырған құжаттарды сақтаудың орталықтандырылған электрондық жүйесін енгізу жатады. Бұдан басқа, нотариаттық палаталардың басқару органдарының өкілеттіктерін регламенттеу, тәртіптік жазалау шаралары нақтыланды. Жалпы, қабылданған заң нотариатқа толыққанды көпфункционалды азаматтық қоғам институтының рөлін сақтауға және күшейтуге мүмкіндік береді.

Қазақстан және шет мемлекеттердің нотариаттық көмек көрсету кепілдіктері.

Қазақстанда нотариустар санитарлық-эпидемиологиялық талаптарды сақтай отырып, кезекші нотариаттық кеңселер режимінде нотариаттық іс-әрекеттер жасауды жалғастыруда. Бұл ретте азаматтарға консультация беру ішінара қашықтықтан форматқа ауыстырылды-нотариаттық кеңсеге бару телефон арқылы барлық мәселелер алдын ала талқыланғаннан және қажетті құжаттарды электрондық нысанда жібергеннен кейін жазба бойынша жүзеге асырылады.

Ресей Федерациясында "кезекші нотариалдық кеңселер" енгізілді, олардың жұмысы құзыретті органдар мәлімдеген барлық санитарлық және эпидемияға қарсы шаралар мен ұсыныстарды ескере отырып ұйымдастырылды. Кеңсе қызметкерлерімен және басқа келушілермен байланыстарды мүмкіндігінше шектеу үшін нотариустың қабылдауына алдын-ала жазылу және қажетті құжаттарды электрондық пошта арқылы жіберу ұсынылады. Нотариус құжаттың жобасын дайындайды, оны өтініш берушімен электрондық пошта арқылы келіседі, содан кейін дайын құжатқа қол қою және алу үшін кезекші нотариалдық кеңсеге шақырады. Сонымен қатар, федералды Нотариаттық палата нотариаттың құзыретіне кіретін кез-келген мәселелер бойынша кеңес алуға болатын ақысыз телефон желісін құрды.

Францияда, керісінше, шұғыл қажеттілікті қоспағанда, клиенттерді нотариалдық кеңселерде қабылдау жүргізілмейді, ал жұмыстың негізгі көлемі қашықтықтан форматта жүзеге асырылады. Ресейдегідей Францияда да азаматтарға құқықтық көмек көрсетудің "жедел желі" жұмыс істейді. Көптеген жылдар бойы Нотариаттық қызметтерді дамыту қауымдастығы Франция нотариатының Жоғары Кеңесімен бірлесіп, Француз нотариатын цифрландыруға белсенді түрде ықпал етті. Коронавирустық инфекцияның таралуына қарсы күрес аясында Қауымдастық қорғалған электрондық ортада нотариаттың сандық желілеріне қол жетімділікті едәуір арттырды, осылайша Француз нотариустары қызмет көрсетудің жоғары деңгейін қамтамасыз ете алды.

Әзірбайжан әділет министрлігі азаматтарды қызметтерді онлайн режимінде пайдалануға шақырды. Бұл мәлімдеме халықты коронавирустық инфекцияның ықтимал қаупінен қорғау аясында жасалды. Әділет министрлігі азаматтарға нотариат кеңсесіне бармай-ақ, мысалы, көлік құралын басқаруға сенімхат, сондай-ақ адвокатқа сенімхат беруге мүмкіндік беретін «Мобильді нотариус» бағдарламалық жасақтамасын іске қосты. Электрондық сенімхат беру, сонымен қатар, Әзірбайжанда карантин шеңберінде үйлерінен шығуға тыйым салынған 65 жастан асқан азаматтардың денсаулығын сақтау тұрғысынан маңызды.

Германияда нотариаттық кеңселер де жұмыс істейді, өйткені нотариаттық қызмет, әсіресе қазіргі жағдайда, құқықтық және экономикалық өмірдің орталық салаларының жұмыс істеуі үшін өте маңызды деп танылды. Бұл ретте әлеуметтік байланыстар санын қысқарту үшін нотариустар телефон арқылы кеңес береді және азаматтарды қабылдауды тек алдын ала жазылу арқылы жүзеге асырады. Сонымен қатар, неміс заң шығарушысы Акционерлік қоғамдар туралы Заңға түзетулер енгізді, оған сәйкес жалпы жиналыс шешімдерін куәландыруды енді бейнеконференция арқылы жүргізуге болады.

Жаһандық пандемия әсерінен әлем елдерінің экономикалық салалары цифрандыру қарқынына ұшырауда. Бұл тұрғыдан алғанда, нотариус - алдыңғы қатардағы салалардың бірі болып табылады. Әрине, кейбір жағдайларда "цифрлық" толық көшу мүмкін емес. Мысалы, мәмілені куәландыру кезінде нотариус тараптардың еркі мен еркіне сәйкестігін анықтауға, олардың шынайы ниеттерін анықтауға және алаяқтық әрекеттер мен басқа да заң бұзушылықтарды болдырмау үшін құқықтық салдарын түсіндіруге міндетті. Мұндай жағдайларда нотариусқа келмей-ақ онлайн режимінде заңдылықты қамтамасыз ету мүмкін емес.

Алайда, legal tech әдісің енгізу нәтижесінде білікті заң көмегін көрсету экономикалық, әлеуметтік және құқықтық қатынастарды дамытудың қажетті кезеңі болып табылады. Өйткені жаңа, "цифрлық" әдістер пандемия аяқталғаннан кейін де өзекті болып қала береді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. <http://www.notariat.kz>
2. Л. Сактаганова собственный корреспондент «Юридической газеты» // <https://zanmedia.kz/>